

KOMMUNIKATIV O'YINLARNI TASHKIL ETISH BOSQICHLARI

Quvvatova Mohira

Termiz davlat pedagogika instituti, "Maktabgacha ta'limda tarbiyani tashkil etish va inklyuziv ta'lim" kafedrasi mudiri, p.f.f.d., (PhD) dotsent

Asatova Sevinch Asqarali qizi

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti magistranti

E-mail: sevinchasatova3@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarning nutqi va muloqot ko'nikmalarini rivojlantirishda kommunikativ o'yinlarning ahamiyati hamda ularni tashkil etish bosqichlari yoritilgan. Kommunikativ o'yinlar bolalarning o'z fikrini erkin ifodalashi, tengdoshlari bilan muloqot qilishi, savol berishi va javob qaytarishi, suhbatdoshini tinglashi hamda jamoda hamkorlik qilishiga yordam beradi. Maqolada kommunikativ o'yinlarni tashkil etishning maqsadni belgilash, o'yinni mazmun va bolalarning yosh xususiyatlariga mos tanlash, qiziqish uyg'otish, o'yin qoidalarini tushuntirish, o'yin jarayonini tashkil etish, bolalarni kuzatish hamda yakuniy umumlashtirish kabi bosqichlari ochib berilgan.

Kalit so'zlar: kommunikativ o'yin, maktabgacha yosh, nutq, muloqot, kommunikativ ko'nikma, tarbiyachi, o'yin faoliyati, dialogik nutq.

ЭТАПЫ ОРГАНИЗАЦИИ КОММУНИКАТИВНЫХ ИГР

Кувватова Мохира

Термезский государственный педагогический институт, заведующая кафедрой «Организация воспитания в дошкольном образовании и инклюзивное образование», PhD, доцент

Асатова Севинч Аскарали кизи

Магистрант Деновского института предпринимательства и педагогики

E-mail: sevinchasatova3@gmail.com

Аннотация. В статье рассматривается значение коммуникативных игр в развитии речи и коммуникативных навыков детей дошкольного возраста, а также раскрываются этапы их организации. Коммуникативные игры помогают детям свободно выражать свои мысли, взаимодействовать со сверстниками, задавать вопросы и отвечать на них, слушать собеседника и сотрудничать в коллективе. В статье описаны основные этапы

организации коммуникативных игр: определение цели, выбор игры с учётом её содержания и возрастных особенностей детей, формирование интереса, объяснение правил игры, организация игрового процесса, наблюдение за детьми и подведение итогов.

Ключевые слова: коммуникативная игра, дошкольный возраст, речь, общение, коммуникативные навыки, воспитатель, игровая деятельность, диалогическая речь.

STAGES OF ORGANIZING COMMUNICATIVE GAMES

Quvvatova Mohira

Termez State Pedagogical Institute, Head of the Department "Organization of Upbringing in Preschool Education and Inclusive Education", PhD, Associate Professor

Asatova Sevinch Asqarali qizi

*Master's student, Denov Institute of Entrepreneurship and Pedagogy
E-mail: sevinchasatova3@gmail.com*

Abstract. The article discusses the importance of communicative games in developing the speech and communication skills of preschool children and examines the stages of organizing such games. Communicative games help children express their thoughts freely, communicate with peers, ask and answer questions, listen to their interlocutors and cooperate in a group. The article describes the main stages of organizing communicative games, including setting goals, selecting a game according to its content and the age characteristics of children, stimulating interest, explaining the rules, organizing the game process, observing children and summarizing the results.

Keywords: communicative game, preschool age, speech, communication, communicative skills, educator, play activity, dialogic speech.

МАРҲИЛАҲОИ ТАШКИЛИ БОЗИҲОИ КОММУНИКАТИВӢ

Қувватова Моҳира

Институти давлатии педагогии Термиз, мудири кафедраи «Ташкили тарбия дар таълими томактабӣ ва таълими фарогир», PhD, дотсент

Асатова Севинч Асқарали қизи

Магистранти Институти соҳибкорӣ ва педагогикаи Денов

Аннотатсия. Дар мақола аҳамияти бозиҳои коммуникативӣ дар рушди нутқ ва малакаҳои муошират дар кӯдакони синни қаблимактабӣ баён шудааст. Бозиҳои коммуникативӣ ба кӯдакон имкон медиҳанд, ки фикри худро озодона баён кунанд, бо ҳамсолон муошират намоянд, савол диҳанд ва ҷавоб

гӯянд, суҳбатдоиро гӯш кунанд ва дар гурӯҳ ҳамкорӣ намоянд. Дар мақола марҳилаҳои ташикили бозиҳои коммуникативӣ — муайян кардани мақсад, интихоби бозӣ, шарҳи қоидаҳо, ташикили раванди бозӣ, мушоҳида ва ҷамъбасти натиҷаҳо — таҳлил шудаанд.

Калидвожаҳо: *бозии коммуникативӣ, синни қаблимактабӣ, нутқ, муошират, малакаи коммуникативӣ, тарбиягар, фаъолияти бозӣ, нутқи диалогӣ.*

KIRISH

Maktabgacha yoshdagi bolalarni har tomonlama rivojlantirishda nutq va muloqot alohida ahamiyatga ega. Bola atrofidagi insonlar bilan muloqot qilish orqali yangi bilim va tasavvurlarni egallaydi, o'z fikrini ifodalashni, boshqalarning fikrini tinglashni va jamoadagi munosabatlarni o'rganadi. Shu sababli maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bolalarning kommunikativ faoliyatini rivojlantirishga qaratilgan samarali pedagogik vositalardan foydalanish muhimdir [1; 2].

Bunday vositalardan biri kommunikativ o'yinlardir. O'yin bola uchun tabiiy faoliyat bo'lib, u orqali bola o'zini erkin namoyon qiladi. Kommunikativ o'yinlar esa o'yin faoliyatini bevosita muloqot bilan birlashtiradi. Bola o'yin davomida savol beradi, javob qaytaradi, suhbatlashadi, fikrini bayon qiladi, tengdoshlari bilan kelishadi va hamkorlik qiladi. Natijada nutqiy faollik bilan bir qatorda ijtimoiy-kommunikativ ko'nikmalar ham rivojlanadi.

Maqolaning maqsadi — maktabgacha ta'lim tashkilotlarida kommunikativ o'yinlarni tashkil etish bosqichlarini nazariy jihatdan asoslash va ularning har birida tarbiyachi faoliyatining mazmunini ochib berishdan iborat.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR TAHLILI

Bolalar nutqi va muloqotining rivojlanishi masalasi psixologiya va pedagogika fanlarida keng o'rganilgan. L.S. Vigotskiy tafakkur va nutqning o'zaro bog'liqligini asoslab, bola nutqi kattalar va tengdoshlar bilan ijtimoiy muloqot jarayonida shakllanishini ta'kidlagan [3]. A.A. Leontyev nutqni faoliyat sifatida talqin qilib, nutqiy faoliyatning motivi, maqsadi va vositalarini ajratib ko'rsatgan [4]. M.I. Lisina bolaning kattalar bilan muloqoti shakllarini yosh davrlari bo'yicha tasniflab, muloqot ehtiyojining bola psixik rivojlanishidagi o'rnini ochib bergan [5].

E.I. Tixeeva bolalar nutqini rivojlantirishda tarbiyachi nutqining namunasi, nutqiy muhit va maxsus tashkil etilgan mashg'ulotlarning o'rnini ko'rsatib bergan [6]. D.B. Elkonin esa o'yinni maktabgacha yoshdagi yetakchi faoliyat sifatida tavsiflab, roli o'yinning bola shaxsini shakllantirishdagi ahamiyatini asoslagan [7]. Respublikamizda maktabgacha ta'lim mazmuni "Maktabgacha ta'lim va tarbiya

to'g'risida"gi Qonun [2] va "Ilk qadam" davlat o'quv dasturi [1] asosida belgilanadi. Dasturda nutq va muloqot ko'nikmalari bolaning rivojlanish sohalaridan biri sifatida alohida ajratilgan.

ASOSIY QISM

Tadqiqotda psixologik-pedagogik adabiyotlar va me'yoriy hujjatlarni nazariy tahlil qilish, qiyosiy tahlil, umumlashtirish hamda maktabgacha yoshdagi bolalarning o'yin faoliyatini pedagogik kuzatish metodlaridan foydalanildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Kommunikativ o'yinlarni tashkil etish avvalo o'yinning maqsadini aniqlashdan boshlanadi. Tarbiyachi o'yin orqali bolalarda qaysi kommunikativ ko'nikmani rivojlantirishni oldindan belgilab oladi. Bu bolaning savollarga javob berishi, suhbatni boshlashi, o'z fikrini bayon qilishi, yangi so'zlardan foydalanishi yoki tengdoshlari bilan hamkorlikda faoliyat olib borishi bilan bog'liq bo'lishi mumkin.

Shundan so'ng bolalarning yoshi, nutqiy rivojlanish darajasi va qiziqishlariga mos o'yin tanlanadi. O'yin bolalar uchun tushunarli, qiziqarli va ularning imkoniyatlariga mos bo'lishi kerak. Masalan, kichik yoshdagi bolalar bilan predmet va rasmlar asosidagi sodda savol-javob o'yinlarini tashkil etish mumkin bo'lsa, katta guruhlarda rol, vaziyatli va ijodiy kommunikativ o'yinlardan foydalanish mumkin [7].

O'yinni boshlashdan oldin bolalarda qiziqish va motivatsiya hosil qilish muhim hisoblanadi. Buning uchun tarbiyachi turli o'yinchoqlar, rasmlar, ertak qahramonlari yoki hayotiy vaziyatlardan foydalanishi mumkin. Masalan, "Mehmon keldi", "Do'konda", "Shifokor qabulida", "Sehrli mikrofon" kabi o'yinlarda bolalar kundalik hayotga yaqin vaziyatlar orqali muloqotga kirishadilar.

Keyingi bosqichda o'yinning mazmuni va qoidalari bolalarga sodda va aniq tushuntiriladi. Tarbiyachi o'yinning qanday bajarilishini amaliy tarzda ko'rsatib berishi ham mumkin. Bu bolalarning o'yinni to'g'ri tushunishi va faol ishtirok etishini ta'minlaydi.

Kommunikativ o'yinning asosiy qismi bolalarning bevosita muloqotga kirishishi bilan amalga oshiriladi. Bu jarayonda tarbiyachi bolalarni mustaqil gapirishga, savol berishga va javob qaytarishga undaydi. Tarbiyachi barcha javoblarni tayyor holda bermasligi, balki bolani mustaqil fikrlashga yo'naltirishi lozim. Masalan, bola rasmda quyonni ko'rsa, tarbiyachi "Bu nima?" degan savol bilan cheklanib qolmasdan, "Quyondan qanday hayvon?", "U qayerda yashaydi?", "U

nima bilan oziqlanadi?" kabi savollar orqali bolaning kengroq fikr bildirishiga sharoit yaratadi.

Kommunikativ o'yinlarda bolalarning bir-biri bilan muloqot qilishi ayniqsa muhimdir, chunki haqiqiy kommunikativ ko'nikma faqat tarbiyachi bilan savol-javob qilish orqali emas, balki tengdoshlar bilan o'zaro muloqot jarayonida ham shakllanadi [5]. Juftlikda yoki kichik guruhlarda tashkil etilgan o'yinlar bolalarga navbat bilan gapirish, suhbatdoshini tinglash, kelishish va birgalikda qaror qabul qilish imkonini beradi.

O'yin davomida tarbiyachi bolalarni kuzatib boradi. Kim faol muloqot qilayotgani, kim savol berishda yoki javob berishda qiynalayotgani, kim tengdoshlari bilan muloqotga kam kirishayotgani aniqlanadi. Zarur hollarda individual yordam ko'rsatiladi. Tortinchoq bolalarni majburlash emas, balki ular uchun qulay vaziyat yaratish orqali muloqotga jalb qilish samaraliroq hisoblanadi.

Bolalarning kommunikativ ko'nikmalari rivojlanib borgani sari o'yinlar mazmunini murakkablashtirish mumkin. Dastlab oddiy so'z va gaplardan foydalanish talab qilinsa, keyinchalik kichik hikoyalar tuzish, savol berish, dialog tashkil etish va berilgan vaziyatni mustaqil davom ettirish kabi topshiriqlar beriladi. Shu orqali bolaning nutqiy faolligi bosqichma-bosqich rivojlanadi.

Kommunikativ o'yin yakunida qisqa suhbat va umumlashtirish tashkil etilishi maqsadga muvofiq. Bolalardan o'yinda nimalar qilgani, kim bilan suhbatlashgani, qanday yangi so'zlarni ishlatgani yoki o'yin davomida nimalarni o'rganganligi so'raladi. Bu jarayon bolalarning o'z faoliyatini anglashiga va o'z fikrini mustaqil ifodalashiga yordam beradi.

Kommunikativ o'yinlarni tashkil etishda tarbiyachining nutqi va shaxsiy namunasi ham katta ahamiyatga ega. Tarbiyachi bolalar bilan muloyim, aniq va tushunarli tarzda muloqot qilishi, ularning fikrini tinglashi va har bir bolaning javobini hurmat qilishi lozim. Bolaning xatosini keskin tanqid qilish o'rniga to'g'ri nutqiy namunani ko'rsatish maqsadga muvofiq [6]. Yuqorida bayon etilgan bosqichlar 1-jadvalda umumlashtirildi.

1-jadval

Kommunikativ o'yinlarni tashkil etish bosqichlari

№	Bosqich	Mazmuni	Tarbiyachi faoliyati
1	Maqsadni belgilash	Rivojlantiriladigan kommunikativ ko'nikmani aniqlash	O'yin maqsadi va kutilayotgan natijani oldindan belgilaydi

№	Bosqich	Mazmuni	Tarbiyachi faoliyati
2	O'yinni tanlash	Bolalarning yoshi, nutqiy darajasi va qiziqishlariga mos o'yinni tanlash	Kichik guruhda sodda savol-javob, katta guruhda rolli va vaziyatli o'yinlarni tanlaydi
3	Qiziqish uyg'otish	Bolalarda o'yinga motivatsiya hosil qilish	O'yinchoq, rasm, ertak qahramoni, hayotiy vaziyatlardan foydalanadi
4	Qoidalarini tushuntirish	O'yin mazmuni va qoidalarini sodda bayon qilish	Qoidalarini tushuntiradi, amaliy namuna ko'rsatadi
5	Faol muloqotni tashkil etish	Bola-tarbiyachi va bola-bola muloqotini yo'lga qo'yish	Ochiq savollar beradi, juftlik va kichik guruh ishini tashkil etadi
6	Kuzatish va qo'llab-quvvatlash	Bolalarning muloqotdagi faolligi va qiyinchiliklarini aniqlash	Individual yordam beradi, tortinchoq bolalar uchun qulay vaziyat yaratadi, topshiriqlarni murakkablashtiradi
7	Umumlashtirish	O'yin natijalarini bolalar bilan birgalikda sarhisob qilish	Yakuniy suhbat o'tkazadi, bolalarni o'z faoliyatini baholashga undaydi

XULOSA VA TAKLIFLAR

Umuman olganda, kommunikativ o'yinlarni tashkil etish yaxlit pedagogik jarayon bo'lib, u o'yinning maqsadini belgilash, mos o'yinni tanlash, bolalarda qiziqish uyg'otish, o'yin qoidalarini tushuntirish, faol muloqotni tashkil etish, bolalarni kuzatish va qo'llab-quvvatlash hamda o'yin natijalarini umumlashtirishni o'z ichiga oladi.

Kommunikativ o'yinlardan muntazam va maqsadli foydalanish maktabgacha yoshdagi bolalarning nutqiy faolligini oshiradi, so'z boyligini kengaytiradi, dialogik va monologik nutqini rivojlantiradi. Shuningdek, bolalarda tinglash, savol berish, javob qaytarish, o'z fikrini ifodalash, tengdoshlari bilan hamkorlik qilish kabi muhim kommunikativ ko'nikmalar shakllanadi.

Shu sababli maktabgacha ta'lim tashkilotlarida kommunikativ o'yinlarni ta'lim-tarbiya jarayonining turli bosqichlariga maqsadli ravishda kiritish, ularni bolalarning yosh va individual xususiyatlariga moslashtirish hamda muntazam ravishda takomillashtirib borish muhim pedagogik vazifalardan biri hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. “Ilk qadam” davlat o‘quv dasturi. – Toshkent, 2022. – B. 10–25.
2. O‘zbekiston Respublikasining “Maktabgacha ta’lim va tarbiya to‘g‘risida”gi Qonuni. 2019-yil 16-dekabr, O‘RQ-595-son.
3. Выготский Л.С. Мышление и речь. – СПб.: Питер, 2024. – С. 12–24.
4. Леонтьев А.А. Язык, речь, речевая деятельность. – М.: ЛКИ, 2023. – С. 25–43.
5. Лисина М.И. Общение, личность и психика ребенка. – М.: Институт практической психологии; Воронеж: МОДЭК, 1997. – С. 17–32.
6. Тихеева Е.И. Развитие речи детей. – М.: Юрайт, 2024. – С. 40–55.
7. Эльконин Д.Б. Психология игры. – М.: Настя и Никита, 2024. – С. 15–30.